

Институт за српску културу Приштина – Лепосавић
Факултет за пословне студије и право
Факултет за информационе технологије и инжењерство
Универзитета „Унион – Никола Тесла“ у Београду

Тематски зборник

НАТО АГРЕСИЈА НА СРЈ (РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ) – ДА СЕ ВЕЧНО ПАМТИ

Београд, 2022.

Тематски зборник
НАТО АГРЕСИЈА НА СРЈ (РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ)
– ДА СЕ ВЕЧНО ПАМТИ

Издавачи

Институт за српску културу Приштина – Лепосавић

Факултет за пословне студије и право
Универзитета „Унион – Никола Тесла“ у Београду

Суиздавач

Факултет за информационе технологије и инжењерство
Универзитета „Унион – Никола Тесла“ у Београду

За издавача

Проф. др Драган Танчић, директор
Институт за српску културу Приштина – Лепосавић

Проф. др Милан Радосављевић, декан
Факултет за пословне студије и право,
Универзитета „Унион – Никола Тесла“ у Београду

Уредници

Проф. др Драган Танчић
Проф. др Миодраг Гордић

Лектура

Муниба М. Дрековић

Припрема за штампу

Миодраг Панић

Штампа

ГИД „Pi-press“, Пирот

Тираж

50

ISBN 978-86-89025-74-3

Institute for Serbian culture with headquarters in Leposavić
Faculty for business studies and law
Faculty of information technology and engineering
Univerziteta „Union – Nikola Tesla“ u Beogradu

Thematic Proceedings

NATO AGGRESION ON SRJ (REPUBLIC OF SERBIA) – TO REMEMBER FOREVER

Belgrade, 2022

Тематски зборник
НАТО АГРЕСИЈА НА СРЈ (РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ)
– ДА СЕ ВЕЧНО ПАМТИ

ПОДРЖАЛО ЈЕ

Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије
Министарство одбране Републике Србије

НАУЧНИ ОДБОР

Проф. др Милан Радосављевић, Факултет за пословне студије и право, Београд, Србија
Емеритус проф. др Живота Радосављевић, Интегрисани образовни систем за друштвене и природне науке, Београд, Србија

Проф. др Драган Танчић, Институт за српску културу, Приштина – Лепосавић, Србија

Проф. др Маја Анђелковић, Факултет за информационе технологије и инжењерство, Београд, Србија

Проф. др Милан Милошевић, Факултет за пословне студије и право, Београд, Србија

Проф. др Татјана Сењушкина, Кримски федерални Универзитет Вернадски, Симферопољ, Руска Федерација

Проф. др Изток Подбрегар, Факултет за организационе науке, Крањ, Универзитет у Марибору, Словенија

Проф. др Полона Шпрајц, Факултет за организационе науке, Крањ, Универзитет у Марибору, Словенија

Проф. др Дејан Михаиловић, Технички универзитет Монтереи, Мексико

Проф. др Александар Федоров, Педагошки институт, Таганрог, Русија

Проф. др Миленко Мацура, Министарство просвете, науке и технолошког развоја, Србија

Проф. др Јован Базић, Универзитет у Косовској Митровици, Косовска Митровица, Србија

Др Предраг Терзић, Институт за политичке студије Београд, Србија

Др Александра Пећинар, Национална истраживачка фондација „Елефтериос К. Венизелос” Цханиа, Крит, Грчка

Проф. др Бранко Крга, Факултет за дипломатију и безбедност, Београд, Србија

Проф. др Обрад Стевановић, Криминалистичко полицијска академија, Београд, Србија

Проф. др Саша Кнежевић, Правни факултет, Универзитет у Нишу, Ниш, Србија

Проф. др Марко Атлагић, Филозофски факултет, Косовска Митровица

Проф. др Срђан Алексић, Адвокатска канцеларија Алексић, Ниш

Проф. др Владета Радовић, Филозофски факултет, Универзитет у Нишу, Ниш, Србија

Проф. др Божидар Форца, Факултет за пословне студије и право, Београд, Србија

Проф. др Оља Арсенијевић, Институт за српску културу Приштина – Лепосавић, Србија

Проф. др Јан Марчек, Факултет за пословне студије и право, Београд, Србија

Проф. др Марко Парезановић, Академија за националну безбедност, Београд, Србија

Доц др Иван Петровић, Војна академија, Универзитет одбране, Београд, Србија

Доц др Иван Вулић, Војна академија, Универзитет одбране, Београд, Србија

- Проф. др Реља Жељски, Академија за националну безбедност, Београд, Србија
- Доц. др Александар Мартиновић, Правни факултет, Нови Сад
- Др Велибор Лазаревић, научни сарадник, Институт за српску културу Приштина – Лепосавић, Србија
- Др Јасмина Ахметагић, научни саветник, Институт за српску културу Приштина – Лепосавић, Србија
- Др Марија Јефtimiјевић Михајловић, научни сарадник, Институт за српску културу Приштина – Лепосавић, Србија
- Др Ана Стишовић Миловановић, научни сарадник, Институт за српску културу Приштина – Лепосавић, Србија
- Др Александар Павловић, научни сарадник, Институт за српску културу Приштина – Лепосавић, Србија
- Др Звездана Елезовић, научни сарадник, Институт за српску културу Приштина – Лепосавић, Србија
- Др Гордан Бојковић, научни сарадник, Институт за српску културу Приштина – Лепосавић, Србија
- Др Срђан Словић, научни саветник, Институт за српску културу Приштина – Лепосавић, Србија
- Др Драгана Јањић, виши научни сарадник, Институт за српску културу Приштина – Лепосавић, Србија
- Др Иван Бецић, виши научни сарадник, Институт за српску културу Приштина – Лепосавић, Србија
- Др Весна Зарковић, виши научни сарадник, Институт за српску културу Приштина – Лепосавић, Србија
- Др Далибор Велојић, научни сарадник, Институт за српску културу Приштина – Лепосавић, Србија
- Др Мирјана Бечејски, научни сарадник, Институт за српску културу Приштина – Лепосавић, Србија
- Др Ана Мумовић, научни сарадник, Институт за српску културу Приштина – Лепосавић, Србија
- Др Ивана Женарју-Рајовић, научни сарадник, Институт за српску културу Приштина – Лепосавић, Србија
- Проф. др Миодраг Гордић, Факултет за пословне студије и право, Београд, Србија

SCIENTIFIC COMMITTEE

- prof. dr Milan Radosavljevic, Faculty of Business Studies and Law, Belgrade, Serbia
 Emeritus Prof. dr Života Radosavljević, Integrated Education System for the Social and Natural Sciences, Belgrade, Serbia
- prof. dr Dragan Tancic, Institute for Serbian Culture, Pristina - Leposavic, Serbia
- prof. dr Maja Andjelkovic, Faculty of Information Technology and Engineering, Belgrade, Serbia
- prof. dr Milan Milosevic, Faculty of Business Studies and Law, Belgrade, Serbia
- профессор Татьяна Сенюшкина, Крымский федеральный университет имени В. И. Вернадского, Симферополь, Российская Федерация
- prof. dr Iztok Podbregar, Faculty of Organizational Sciences, Kranj, University of Maribor, Slovenia
- prof. dr Polona Sprajc, Faculty of Organizational Sciences, Kranj, University of Maribor, Slovenia
- prof. dr Dejan Mihailovic, Monterey Technical University, Mexico
- prof. dr Aleksandar Fedorov, Pedagogical Institute, Taganrog, Russia
- prof. dr Milan Macura, Ministry of education, science and technological development, Belgrade, Serbia
- Professor Dr. Jovan Bazic, University of Kosovo Mitrovica, Kosovska Mitrovica, Serbia
- dr Aleksandra Pecinar, National research foundation "Elefterios K. Venizelos" Chania, Crete, Greece
- prof. dr Sasa Knezevic, Faculty of Law, University of Niš, Niš, Serbia
- prof. dr Marko Atlagic, Faculty of Philosophy, Kosovska Mitrovica
- prof. dr Srdjan Aleksic, Law Office Aleksić, Niš
- prof. dr Vladeta Radovic, Faculty of Philosophy, University of Niš, Niš, Serbia
- prof. dr Bozidar Forca, Faculty of Business Studies and Law, Belgrade, Serbia
- prof. dr Olja Arsenijevic, Institute for Serbian Culture, Pristina - Leposavic, Serbia
- prof. dr Branko Krga, Faculty of Diplomacy and Security, Belgrade, Serbia
- prof. dr Jan Marcek, Faculty of Business Studies and Law, Belgrade, Serbia
- prof. dr Marko Parezanovic, National Security Academy, Belgrade, Serbia
- assist. prof. dr Ivan Petrovic, Military Academy, University of Defense, Belgrade, Serbia
- assist. prof. dr Ivan Vulic, Military Academy, University of Defense, Belgrade, Serbia
- prof. dr Relja Zeljski, National Security Academy, Belgrade, Serbia
- assist. prof. dr Aleksandar Martinovic, Faculty of Law, Novi Sad
- dr Velibor Lazarevic, Research Associate, Institute for Serbian Culture, Pristina - Leposavic, Serbia

- dr Jasmina Ahmetagic, Scientific Advisor, Institute for Serbian Culture, Pristina - Leposavic, Serbia
- dr Marija Mihajlovic Jeftimijevic, Research Associate, Institute for Serbian Culture, Pristina - Leposavic, Serbia
- dr Ana Stisovic Milovanovic, Research Associate, Institute for Serbian Culture, Pristina - Leposavic, Serbia
- dr Aleksandar Pavlovic, Research Associate, Institute for Serbian Culture, Pristina - Leposavic, Serbia
- dr Zvezdana Elezovic, Research Associate, Institute for Serbian Pristina - Leposavic, Serbia
- dr Gordan Bojkovic, Research Associate, Institute for Serbian Culture, Pristina - Leposavic, Serbia
- dr Srdjan Slovic, Scientific Advisor, Institute for Serbian Pristina - Leposavic, Serbia
- dr Dragana Janjic, Senior Research Associate, Institute for Serbian Pristina - Leposavic, Serbia
- dr Ivan Becic, Senior Research Associate, Institute for Serbian Culture, Pristina - Leposavic, Serbia
- dr Vesna Zarkovic, Senior Research Associate, Institute for Serbian Culture, Pristina - Leposavic, Serbia
- dr Dalibor Velojic, Research Associate, Institute for Serbian Culture, Pristina - Leposavic, Serbia
- dr Mirjana Becejski, Research Associate, Institute for Serbian Culture, Pristina - Leposavic, Serbia
- dr Ana Mumovic, Research Associate, Institute for Serbian Culture, Pristina - Leposavic, Serbia
- dr Ivana Zenarju-Rajovic, Research Associate, Institute for Serbian Pristina - Leposavic, Serbia
- prof. dr Miodrag Gordic, Faculty of Business Studies and Law, Belgrade, Serbia

РЕЦЕНЗЕНТИ

- Проф. др Бранко Крга, Факултет за дипломатију и безбедност, Београд, Србија
- Проф. др Реља Жељски, Академија за националну безбедност, Београд, Србија
- Проф. др Обрад Стевановић, Криминалистичко полицијска академија, Београд, Србија
- Проф. др Полона Шпрајц, Факултет организационих наука, Крањ, Универзитета у Марибору, Словенија
- Татјана Сењушкина, Кримски федерални универзитет Вернадски, Симферопол, Руска Федерација
- Проф. др Дејан Михаиловић, Технички универзитет Монтереи, Мексико
- Проф. др Драган Танчић, Институт за српску културу Приштина – Лепосавић, Србија
- Проф. др Божидар Форца, Факултет за пословне студије и право, Универзитета „Унион – Никола Тесла“, Београд, Србија
- Проф. др Марко Парезановић, Академија за националну безбедност, Београд, Србија
- Проф. др Оља Арсенијевић, Институт за српску културу Приштина – Лепосавић, Србија
- Проф. др Миодраг Гордић, Факултет за пословне студије и право, Универзитета „Унион – Никола Тесла“, Београд, Србија
- Михаил Папас, Факултет за стране језике и књижевност, Универзитет у Букурешту, Румунија
- Далибор Велојић, научни сарадник, Институт за српску културу Приштина – Лепосавић, Србија
- Јасмина Ахметагић, научни саветник, Институт за српску културу Приштина – Лепосавић, Србија
- Ана Стишовић, научни сарадник, Институт за српску културу Приштина – Лепосавић, Србија

REVIEWERS

prof. dr Branko Krga, Faculty of Diplomacy and Security, Belgrade, Serbia

prof. dr Relja Zeljski, National Security Academy, Belgrade, Serbia

prof. dr Obrad Stevanovic, Criminal Police Academy, Belgrade, Serbia prof. dr Polona Sprajc,
Faculty of organizational sciences, University of Maribor, Slovenia

профессор Татьяна Сенюшкина, Крымский федеральный университет
имени В. И. Вернадского, Симферополь, Российская Федерация

prof. dr Dejan Mihailovic, Monterey Technical University, Mexico

prof. dr Dragan Tancic, Institut of Serbian culture, Leposavić, Serbia

prof. dr Bozidar Forca, Faculty for business studies and law, University “Union - Nikola
Tesla”, Belgrade, Serbia

prof. dr Marko Parezanovic, National Security Academy, Belgrade, Serbia

prof. dr Olja Arsenijevic, Institute for Serbian Culture, Pristina - Leposavic, Serbia

prof. dr Miodrag Gordic, Faculty for business studies and law, University “Union - Nikola
Tesla”, Belgrade, Serbia

Michail Pappas, Faculty of Foreign Languages and Literature University of Bucharest, Romania

Dalibor Velojic, Research Associate, Institute for Serbian Culture, Pristina - Leposavic, Serbia

Jasmina Ahmetagic, Scientific Advisor, Institute for Serbian Culture, Pristina - Leposavic,
Serbia

Ana Stisovic, Research Associate, Institute for Serbian Culture, Pristina - Leposavic, Serbia

САДРЖАЈ

ПРЕДГОВОР	13
Стојан Коњиковац ХЕРОЈСКА 549. БРИГАДА	15
Драган Станковић АНГАЖОВАЊЕ 250. РАКЕТНЕ БРИГАДЕ ПРОТИВВАЗДУХОПЛОВНЕ ОДБРАНЕ У ОДБРАНИ СТРАТЕГИЈСКОГ ОБЈЕКТА БЕОГРАД ЗА ВРЕМЕ АГРЕСИЈЕ НАТО 1999. ГОДИНЕ	45
Весна С. Зарковић НАТО АГРЕСИЈА 1999. ГОДИНЕ У ИСТОРИЈСКОМ КОНТЕКСТУ СРПСКО-АЛБАНСКИХ ОДНОСА И ВЕЛИКИХ СИЛА	69
Оља Арсенијевић, Јасмина Арсенијевић, Ненад Перић НАУЧНА РАЗМАТРАЊА НАТО АГРЕСИЈЕ НА СРЈ СА ОСВРТОМ НА БОМБАРДОВАЊЕ РТВ НОВИ САД	83
Ђорђе Затезало, Миодраг Гордић ПРИМЕНА ИСКУСТАВА ИЗ НАТО АГРЕСИЈЕ НА ОПРЕМАЊЕ САВРЕМЕНИМ СРЕДСТВИМА ПВО ВОЈСКЕ СРБИЈЕ	101
Јован Симијановић ИСТОРИЈА СЕ ПОНАВЉА, БОМБАРДОВАЊА КРАЉЕВА 1944. И 1999. ГОДИНЕ	129
Никола Бошњак, Миодраг Гордић, Иван Петровић ПРИМЕНА ФАЗИ ЛОГИКЕ У УНАПРЕЂЕЊУ ТАКТИКЕ ГАЂАЊА ЛЕТЕЛИЦА РАКЕТНИМ СИСТЕМИМА ЗА ПРОТИВВАЗДУХОПЛОВНА ДЕЈСТВА	143
Јелена Петровић, Предраг Гордић, Драган Танчић ПРОБЛЕМИ КАДРОВСКЕ ПОЛИТИКЕ У ПСИХОЛОШКОМ РАТУ	165
Реља Жељски, Невена Гаврић, Александар Глигоријевић УНИШТАВАЊЕ КРИТИЧНЕ ИНФРАСТРУКТУРЕ ТОКОМ АГРЕСИЈЕ НАТО-а НА СРЈ	185

Милица Д. Јотов, Тамара С. Ратковић

КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА – БОМБАРДОВАЊЕ У ЈАПАНУ

И СРБИЈИ 197

Александра Весовић, Јован Гордић

ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ МЛАДИХ У СРЕДЊИМ ШКОЛАМА

О НАТО АГРЕСИЈИ – СТАЊЕ И ТЕНДЕНЦИЈЕ 209

Оља АРСЕНИЈЕВИЋ*

Институт за српску културу Приштина – Лепосавић, Србија

Јасмина АРСЕНИЈЕВИЋ**

Висока школа струковних студија за образовање васпитача, Кикинда, Србија

Ненад ПЕРИЋ***

Институт за српску културу Приштина – Лепосавић, Србија

НАУЧНА РАЗМАТРАЊА НАТО АГРЕСИЈЕ НА СРЈ СА ОСВРТОМ НА БОМБАРДОВАЊЕ РТВ НОВИ САД****

Апстракт: Бомбардовање Савезне Републике Југославије 1999. године, важи за један од најважнијих геополитичких догађаја у другој половини 20. века. НАТО агресија на СРЈ представљена је као хуманитарна интервенција, са циљем заштите људских и мањинских права и успостављањем демократије у земљи. Осим војних циљева, НАТО је током своје агресије бомбардовао цивилне циљеве, укључујући и зграде Радио телевизије Србије и Радио телевизије Нови Сад. Стога је циљ овог рада и потреба да се објасни функција пропаганде у сврху оправдања хуманитарног интервенционизма. Радом се жели указати и на начин рада медијских кућа у СРЈ током бомбардовања, као и на тешке услове у којима је требало обезбедити производњу програма и извештавање о актуелним догађајима. Као пример добре праксе управљања и организовања представљен је рад РТВ Нови Сад.

Кључне речи: НАТО агресија, хумантарни интервенционизам, пропаганда, медији, РТВ Нови Сад

УВОД

Од завршетка хладног рата, а упоредо са падом Совјетског Савеза, НАТО је, као војно-политичка алијанса постао непотребан. Стога је било важно да се креира оправдање постојање и потврди кредибилитет као организација војном интервенцијом. САД су, осим подршке осталих чланица имале потребу

* редовни професор, arsenijevicolja@gmail.com,

** струковни професор, arsenijevicjasmmina@gmail.com

*** редовни професор, nesaperic@hotmail.com

**** Рад је настао у оквиру научноистраживачког рада НИО по Уговору склопљеним са Министарством просвете, науке и технолошког развоја број: 451-03-68/2022-14 од 17. 01. 2022. године

и за коришћењем војних база у државама НАТО алијансе, те је било неопходно створити новог непријатеља и тиме оправдати опстанак пакта у светлу предстојеће 50. годишњице организације.

Посебну захвалност аутори рада изражавају директору РТВ Војводина, господину Јожефу Клему и директору Пословне јединице технике и технологије, господину Јовану Бачићу на подршци и пруженим информацијама, без којих овај рад не би могао бити написан.

„Дестабилизовањем и урушавањем економске, политичке и безбедносне ситуације на просторима бивше Југославије, уз лукаво инструментализовање последица крвавих грађанских сукоба, набујалог национализма и деценијског конфликта међу некада братским републикама, велика држава је разбијена.“ (Јевтовић, Бајић, 2019: 108-109) Даље се плански креирала хуманитарна катастрофа албанске националне мањине на КиМ, како би се нашао повод за бомбардовање СРЈ.

Важно је напоменути да је ова агресија била брижљиво припремана кроз медијски наратив којим се креирала слика о кривцу (Србија, Југословенска војска). Под изговором хуманитарне интервенције, НАТО је представио као своју обавезу да помогне албанској страни, коју је сам прогласио за једину жртву. Ова агресија извршена је без одобрења Савета безбедности ОУН, а НАТО је напао СРЈ кршећи све постојеће међународне резолуције. НАТО је бомбардовање СРЈ објаснио „отпором Југославије ширим тенденцијама политичке и економске реформе – а не патњама косовских Албанаца“. (Јевтовић, Бајић, 2019: 109-110) Како је ова интервенција НАТО довела до огромних цивилних жртава, уништења привредних објеката и војне и цивилне инфраструктуре, пре би се могло говорити о изазивању хумане катастрофе. Један сегмент ове хуманитарне катастрофе је и бомбардовање медијских кућа Пинк, РТС и РТВ Нови Сад, које су представљене као легитимни војни циљеви. У раду је представљена студија случаја бомбардовања РТВ Нови Сад, као примера добре праксе управљања у кризним ситуацијама, с обзиром на чињеницу да су запослени исељени пре бомбардовања, као и да је велики део технике спасен и програм емитован 77 дана бомбардовања.

Пре саме студије случаја, у раду је дато одређење појма хуманитарне интервенције и представљен начин на који је медијска пропаганда помогла да до ње дође, с обзиром на чињеницу да је као разлог за бомбардовање медијских кућа као војног циља, НАТО навео да је српска страна водила пропаганду путем државних медија, између осталог и путм РТВ Нови Сад.

ОДРЕЂИВАЊЕ ПОЈМА ХУМАНИТАРНЕ ИНТЕРВЕНЦИЈЕ

Холзгрефе хуманитарну интервенцију дефинише као употребу силе или претње њоме, коју спроводи држава или група држава ван својих граница са намером спречавања или окончања грубог кршења основних људских права појединаца, који нису њени држављани, и то без дозволе државе у којој се та

сила употребљава. Аутор наглашава да у дефиницији не говори о интервенцији или интервенцији са употребом силе за заштиту сопствених држављана. (Holzgreffe, Koehane, 2003: 18)

Дански институт за међународне односе хуманитарну интервенцију дефинише као присилну акцију са употребом оружане силе групе држава против државе, без дозволе те државе, без или са одобрењем Савета безбедности, са намером спречавања или окончања многоструког кршења људских права или међународног хуманитарног права. (Danish Institute for International Studies – DIIS, 1999: 11)

Обе дефиниције наглашавају присилу, при чему је прва дефиниција шири, јер заузима и претњу употребом силе, док друга спомиње Савет безбедности, али његова улога у самој дефиницији нема никакво значење. Важно је истаћи хуманитарни аспект, а то је да, хуманитарна интервенција настоји да обезбеди људска права или спречи масовно кршење људских права, али су обе дефиниције опште, јер се заустављају на масовним кршењима људских права, која нису разрађена. Професор Антон Гризолд сматра да је хуманитарна интервенција једно од највећих цивилизацијских достигнућа касног 20. века, јер подразумева интервенцију у унутрашње ствари држава у циљу заштите безбедности и благостања њених грађана. Међутим, хуманитарне интервенције можемо дефинисати само као оне које заиста имају једини циљ да заштите безбедност и добробит људи. Интервенције које имају за циљ показивање сопственог престижа или обезбеђивање безбедности својим грађанима у иностраној држави нису хуманитарне интервенције. (Grizold, 2005: 29-30)

Стручњак за међународно право Данило Турк каже да је принцип не-интервенције једно од општих правила међународног права. Употреба силе између држава забрањена је Уставном повељом Уједињених нација, јер члан 2 забрањује претњу силом и употребу силе. Доктрина хуманитарне интервенције нема подршку у пракси УН, а и сви критеријуми савременог међународног права одбацују хуманитарну интервенцију држава. (Turk, 1984)

Гризолд има другачији став, који каже да би ново безбедносно окружење требало да се развија у правцу глобалног друштва по завршетку хладног рата, што се огледа у јачању законског оквира, штитећи на тај начин основна људска права и слободе, укључујући злоупотребе и претње од стране савремене државе. Основне правне норме, које штите појединца од моћи држава, налазе се у систему ОУН, а као пример може се навести Уставна повеља ОУН и Универзална декларација о људским правима. У позадини је сучељавање два нераскидиво повезана концепта, а то су концепт универзалних људских права и концепт безбедности. (Grizold, 2005: 26-27)

Хедли Бул скреће пажњу на однос моралног и правног аспекта хуманитарне интервенције, што је за њега изузетно важно, јер би признавање доктрине хуманитарне интервенције угрозило принципе суверенитета и неинтервенисања у свету у коме не постоји сагласност о моралним начелима. (Bull, 1984).

Хуманитарне интервенције су увек биле морално упитне. Турк упозорава на чињеницу да примери из 19. века показују да није било правих хуманитарних интервенција и да је хуманитарна интервенција проблематична, јер њу могу себи да приуште само јаке државе, а своје декларисане хуманитарне разлоге у пракси су најчешће прикривале себичним интересима великих сила. (Turk, 1984: 259)

Аутори који оправдавају хуманитарну интервенцију у стручној литератури наводе четири основне претпоставке:

1. Сви људи имају исте моралне интересе, потребе и права која се морају поштовати.
2. Држава мора да поштује интересе и потребе свог народа.
3. Права и интереси једног народа покрећу обавезе других људи.
4. Хуманитарна интервенција може бити успешна.

Међутим, они који се противе хуманитарној интервенцији и наводе следеће претпоставке:

1. Право заједнице на политичку независност, што значи да ниједна држава нема право да се меша у унутрашње ствари других држава.
2. Стабилност међународног поретка који би се могао уништити хуманитарном интервенцијом праћењем деловања једне земље.
3. Интервенција је обично неуспешна, углавном због непознавања унутрашњих услова, лажних мотива који нису алтруистички, отпора различитих друштвених група или војске.

Марфи је написао веома опсежну студију о хуманитарној интервенцији, још од усвајања Бријан-Келоговог пакта 1928. године, који забрањује рат. Након усвајања Уставне повеље ОУН, забрана интервенција је додатно пооштрена. У првој фази, најважнији примери „хуманитарне интервенције“ су јапански напад на Манџурију, Мусолинијева инвазија на Етиопију и Хитлерова окупација делова Чехословачке, праћена хуманитарном реториком и оправдањем. За Јапан се каже да је створио „рај на земљи“ одбранивши Манџурију од кинеских разбојника уз помоћ водећег кинеског националисте. Мусолини је ослободио хиљаде робова док је обављао мисију западне цивилизације. Хитлер је најавио намеру Немачке да оконча етничке тензије и насиље и „осигура националну индивидуалност немачког и чешког народа“ у операцији, „пун искрене жеље да служи истинским интересима народа који живе на том подручју“, према њиховој вољи. Наравно, „хуманитарне интервенције“ нису почеле Бријан-Келоговим пактом, већ имају веома разнолику историју. Америчка историја има много таквих примера, укључујући објашњење Теодора Рузвелта о хуманитарним мотивима за америчку експанзију на Запад који је скоро потпуно искоренио аутохтоно становништво, слично ономе што се раније дешавало на Истоку. Рузвелт је то оправдао објашњењем, „да је најправеднији рат од свих ратова онај против дивљака, који успоставља моћ водеће светске расе“. (Chomsky, 1999: 74-76)

Чомски потенцира прошло и садашње деловање Сједињених Држава, које за собом оставља патњу милиона људи. Према Чомском, постхладноратовски пројекат неолибералног начина потчињавања требало је да створи потребу за новим узроцима за интервенције и у том контексту САД су почеле интензивније да користе реч хуманитарно. „Нестанак разлога препознат је још 1980-их, када су нови разлози за интервенцију постали међународни терористи, трговци дрогом, исламски фундаменталисти и други непријатељски конструкти. Изговори за интервенцију више нису рутински, али су интервенције постале слободније. Више нема страха од контра-интервенције“ (Chomsky, 1993: 88)

Хуманитаризам је постао замена за претходне изговоре за употребу силе. Чомски истиче да је крај Хладног рата приморао САД да траже нове разлоге за употребу силе и застрашивање становништва код куће. Напад на Ирак 2003. догодио се под изговором да се обезбеди глобална безбедност, јер је Ирак наводно поседовао оружје за масовно уништење које никада није пронађено. (Chomsky, 2005: 285-290)

Нови војни хуманизам под окриљем НАТО представља облик мисије за заштиту људских права, који се назива и „нови интервенционизам“. (Chomsky, 1999:1-2) Часопис *Foreign Affairs* писао је да су се „просвећене земље коначно ослободиле ланаца рестриктивних старих и архаичних концепата светског поретка, јер сада могу да користе силу када верују да је то оправдано и да се тако придржавају савремених принципа правде, који су тако очигледни, да за то нису потребни никакви докази“. Разлози за чланство у клубу просвећених или „модерних заједница“ такође се намећу сами по себи. Прошли и садашњи ексцеси су досадне старе приче које су ирелевантне због „промене правца“ јер су у прошлости направљене грешке које се неће поновити. „Ако неко нападне невинне цивиле и покуша да изврши масовна убиства због расне, етничке и верске припадности и у нашој је моћи да то спречимо, ми ћемо то спречити“, описао је амерички председник Клинтон своју доктрину војне интервенције. (Chomsky, 2000: 2)

У новом добу просветитељства, цивилизоване нације предвођене Сједињеним Државама, које су у то време биле „на врхунцу своје славе“, испољиле су „алтруизам и моралну ревност“. (Chomsky, 2005: 79 i 87) 20. век је завршен ужасним злочинима, а нови период је почео 24. марта 1999. бомбардовањем Савезне Републике Југославије.

Постојање новог војног хуманизма је прокламовано право на интервенцију држава или савеза из хуманитарних разлога који проширују обим легитимне употребе силе. Нови интервенционизам само понавља ажурирану верзију традиционалних пракси које су биле делимично ограничене у биполарном светском систему. Под плаштом хуманитарних интервенција се често крију разлози за војну интервенцију: међународни финансијски споразуми, трговински споразуми, контрола технологија, материјала и људских ресурса, итд. Реч је о читавом спектру алата који омогућавају концентрацију и организацију моћи која се примењује у институционалном систему доминације

и контроле. Сами догађаји на Косову довољни су да оповргну примарни и најчешће коришћени аргумент за употребу силе, који каже да је бомбардовање НАТО било у хуманитарне сврхе. (Chomsky, 1999: 12-14) Čomski negiranje humanitarnih namera pravda sledećim rečima: „Čak i da je intervencija na Kosovu bila humanitarna, što bi verovatno bio prvi slučaj te vrste u istoriji, svakako je tačno da uzvišene izjave koje to opravdavaju nisu dovoljne, jer je odobrena upotreba gotovo svakog oblika nasilja“. (Chomsky, 2005: 99-100)

Нови стратешки концепт НАТО из 1999. године, подразумева лиценцу за светски интервенционизам. Нови документ потписале су све државе чланице НАТО, што значи да се све акције против других земаља могу изводити у име НАТО, додајући још једну димензију америчком начину доминирања светом, барем док се слаже Европа. Стратешки концепт ефективно проширује право моћних да тумаче међународно право како би одговарало њиховим интересима.

ПРОПАГАНДА И МЕДИЈИ У СЛУЖБИ ХУМАНИТАРНОГ ИНТЕРВЕНЦИОНИЗМА

Истраживачки тим на челу са Марјаном Малешичем дефинише пропаганду као део психолошког ратовања. (Grizold, 1999: 190) Ово последње се може спроводити пре, током и после рата, а укључује различите економске, политичке, дипломатске и психолошке мере. Доерти и Јановиц су психолошки рат дефинисали као планско коришћење пропагандних и других активности које имају за циљ да утичу на мишљења, осећања и понашање непријатеља, као и неутралних и пријатељских група у иностранству у циљу остваривања националног интереса. (према: Малешич, 1997: 31)

Типичан пример пропагандне делатности је, ратна пропаганда. Владе укључених земаља уложиле су много труда и средстава у њих пре и током ратова. (Печјак, 1995:133) Пропаганда је део стратегије, операције и тактике осмишљене да повећају фактор сопственог народа и смање фактор свог противника. Због тога је оправдано пропаганду у рату разумети као средство војне вештине. (Михаиловић, 1984:16) Треба напоменути да је однос медија и званичне ратне пропаганде више маскиран у „отворена“ него у „затворена“ друштва. За ове друге је само по себи разумљиво да влада контролише медије, док је код првих тај утицај више прикривен. (Hammond, Herman, 2001:19)

Током рата велики је притисак на новинаре да буду више пропагандисти него новинари. Улога новинара је да представи свет у свом његовом богатству и да јавности пружи што више информација и на тај начин омогући демократску дебату (Булатовић, Булатовић, Арсенијевић, 2011); пропагандиста, насупрот томе, поједностављује овај исти свет како би мобилисао јавност да постигне своје циљеве. (Hammond, Herman, 2001: 157)

Ласвел прави разлику између пријатељске и непријатељске пропаганде. Прва је институционализована у удружењима као што су Унија енглеског говорног подручја, *The Alliance Francaise*, *The Friends of the Sovie Union*. Непријатељска пропаганда је, међутим, потребна у ратним временима да би се

изазвала и појачала мржња према војним и дипломатским ривалима и да би привукла неутралну подршку. (Jackall, 1995: 15)

Према Крису и Леитесу, војна пропаганда има два основна циља. Први је да се максимално повећа учешће људи у активностима своје групе (стварање заједничког идентитета и осећаја припадности језгру групе у ратним операцијама па све до патриотизма). Други циљ је – напротив, минимизирање непријатеља у активностима сопствене групе, стварање раздора унутар групе, стварање неповерења у вођство, рад на губитку самопоуздања и подривање вредности непријатеља. и ратне циљеве. (Шибер, 1992: 123) Рељић као циљ помиње и легитимизацију сопствене политике, која се остварује углавном кроз стварање слике о „нама“ и „другима“ као о две потпуне супротности. Непријатељ је демонизиран, а ми смо невине жртве. (Рељић, 1998: 53-54) Кроз пропагандно деловање НАТО алијансе пре и за време бомбардовања СРЈ, овај циљ је на Западу у потпуности остварен.

Веома промишљено, организовано и софистицирано, НАТО је вршио пропаганду на својим конференцијама за штампу, где је сервирао оне вести које су Алијанси одговарале и које је одабрала за вест дана. Оваквим одабиром информација које се пружају (агендом) допринели су и да новинари не излазе на терен и сами се информишу или проверавају информације НАТО. Многе, често лажне, изјаве подржао је НАТО центар за медијске операције, који је запошљавао стручњаке за односе с јавношћу. Тако су медији (не)свесно и (не)намерно постали гласници НАТО алијансе.

Како наводе Јевтовић и Бајић „у кризним ситуацијама, посебно војним конфликтима и интервенцијама, улога професионалних комуникатора добија на важности, јер они кроз процесе продукције информација селекују и рангирају теме, што је постуларно теоријама о чуварима капија и успостављања дневног реда“. (Јевтовић, Бајић, 2019: 110) На тај начин успоставља се легитимност централизације и контроле медијског садржаја од стране војске. Ова централизација и контрола карактеристична је како за период пре, тако и за време конфликта, а и после њега. (Kenneth Galbraith, 1987: 30)

Манипулисање вестима, преувеличавање и/или минимизирање личности, етикетирање противника, прљави трикови, спиновање информацијама, лажне вести и сличне технике завођења аудиторијума, само су делић пропагандног репертоара и механизма којим се организује брза хипноза јавности. Циљ је стварање утиска да је нешто оправдано, демократско, племенито, важно и друго, тако да напор уложен у обликовање порука одобравањем јавности и прихватањем пласираних идеја оправдава оружану интервенцију и учвршћује слику о одговорности стране која ће бити нападнута.“ (Јевтовић, Бајић, 2019: 109-111)

Када је реч о НАТО агресији на КиМ, може се рећи да је Алијанса веома вешто креирала глобалну публику, намећући јој стереотипе и сопствену слику реалности постављајући као једину истиниту и репрезентативну. Тако су припадници ОВК представљени као борци за слободу и људска и мањинска права, сецесија јужне Покрајине као ослободилачка борба за Републику Косово и слично. Како наводе Јевтовић и Бајић: „Слика о једној од учесница

у сукобу се ствара постепено и пажљиво, тако да таргетирана страна у правом тренутку и не уочава како је постала објект пропагандног моделовања.“ (Јевтовић, Бајић, 2019: 109-114)

Према Хамонду и Херману, западни новинари су, уз неколико изузетака, врло некритички пратили сукоб на КиМ подвлачећи да НАТО покушава да помогне. Аутори даље тврде да су сви оптуживали југословенску пропаганду, док су лидери НАТО тврдили да су медији у њиховој домовини модел независности и тачности. Међутим, истичу да директна контрола и цензура нису неопходни, јер америчка војска „ради“ на односима са медијима. Крајњи резултат је да „безбедност на извору“, иако саопштава много „информација“, заправо контролише савест, а новинари развијају пријатељске односе са званичницима Пентагона. Тврде и да су водећи медији у великој мери усвојили језик НАТО. (Hammond, Herman, 2001:12-13)

НАТО је спрам СРЈ водио агресивну информативну политику: нудили су гласине, претеривања, нетачне информације, непоуздане приче. Сви напори су били усмерени на оправдавање напада (ово је хуманитарна акција). Цивилне жртве су се игнорисале. НАТО је увек цитирао бројке о уништеним војним циљевима. Ову информацију је тада било тешко проверити, а новинари су је сматрали истином. Касније је установљено да НАТО претерује у овим бројкама. Оно што није најављено да служи циљевима НАТО, стављено је под знак питања. Даље се преносило то да су бомбе намењене само Слободану Милошевићу, кога су поредили са Хитлером, Стаљином, Пол Потом. (Goff, 1999:14-16) Међутим, поређење са нацизмом, Трећим рајхом, геноцидом, Срба са нацистима, према критичарима извештавања о сукобу на Косову и Метохији, потцењивање је правог холокауста и промена историје у којој су Срби поднели огромне жртве од нациста и борили се против њих. (Hammond, Herman, 2001: 117-123) Међутим, Хјум каже да су медији преузели речник НАТО-а и да су му многи новинари били дактилографи. (Hammond, Herman, 2001: 119- 124)

Гоф истиче да је НАТО селективно представљао догађаје. Тако истичу да Милошевићев режим крши људска права, а готово ништа не помињу ОВК, која је такође спроводила етничко чишћење. У очима Сједињених Држава, ОВК се за годину дана трансформисала из бруталне терористичке организације у војног савезника. (Goff, 1999: 17) НАТО је организовао Војни прес центар и свакодневно информисао новинаре. Саопштења су представљена на начин да је НАТО добар, Србија лоша. Гоф тврди да су западни медији углавном „прождирали и представљали НАТО глупости“. Већина вести у западним медијима дошла је од НАТО, или онога што је НАТО сматрао вестима дана. Медији треба да се запитају да ли су намерно и несвесно постали агенти Алијансе. (Goff, 1999: 29)

Да би се у главама телевизијских гледалаца мобилисало уверење да је војна интервенција искључиво хуманитарна, у НАТО је мобилисан низ познатих психолога и манипулатора јавним мњењем, окупљених у Бриселу из Вашингтона, Лондона, Бона, Париза и Рима.

БОМБАРДОВАЊЕ МЕДИЈСКИХ КУЋА – СТУДИЈА СЛУЧАЈА РАДИО ТЕЛЕВИЗИЈЕ НОВИ САД

„Центри који контролишу проток информација чине највећи део светског мишљења, креација и усмеравају њихове ставове. На овај начин, други народи, посредно, преко вести, популарне културе и политичког маркетинга усвајају скривене идеолошке садржаје, идентитете и погледе на свет“. (Перић, Кајтез, 2013: 179) У рату НАТО против СРЈ још једном се показало да у савременом ратовању медији играју вежну и неизбежну улогу. Користи се, као што се види и на примеру НАТО Војног прес центра, дезинформисање, агресивни монопол над медијским простором и слично. (Перић, 2019: 350)

Такође, „први пут у историји примењена је техника провоцирања информативне тишине“. (Јевтовић, Бајић, 2019: 120) Шта ова техника подразумева? Њена суштина је пригушивање сигнала српских предајника и тиме онемогући емитовање емисија Радио телевизије Србије и свих њених чланица (РТВ Нови Сад, РТВ Приштина и дописништва из других градова) о страдању српског цивилног становништва и објеката. НАТО је тако у свим земљама које су се тада граничиле са Југославијом утростручио број предајника и на тај начин драстично смањио могућност да се види и чује сигнал из Србије. Како наводе Јевтовић и Бајић: „Са територија Румуније, Бугарске, Македоније и Хрватске, али и са бројних стационарних летелица у ваздушном простору направљен је електронски комуникацијски обруч, како би се спречио продор у свет било каквог непожељног мишљења, другачијег тумачења, па и саме истине.“ (Јевтовић, Бајић, 2019: 120) Из Војног прес центра НАТО емитоване су специјалне информативне емисије, њих 18 и то на 21 фреквенцији радијских и телевизијских канала. Овај центар је креирао седам наменских програма на 5 језика (српски, немачки, енглески, бугарски, албански).

„Током бомбардовања НАТО је потпуно уништио око 300 телекомуникационих трансмитера за емитовање радио-телевизијских сигнала, што је био део акције креирања медијског обруча.“ (Јевтовић, Бајић, 2019: 120) Међутим, како је РТС и даље слала снимке страдања цивила у етар, постала је циљ НАТО бомбардовања. Погибија 16 радника РТС сматра се преседаном у ратном праву, али је код челника НАТО алијансе, конкретно код председника САД, Била Клинтона, пронађено оправдање за то. Наиме, Клинтон је изјавио да је „српска телевизија кључни инструмент команде и контроле Слободана Милошевића, коришћена за ширење мржње и дезинформација и да не показује спаљена села, масовне гробнице и децу која су силована од стране војника који су тамо послати“. (Harris, 2019)

С обзиром на чињеницу да је током бомбардовања зграде РТС у Београду страдало 16 радника и да до данас за то нико од агресора не сноси одговорност, о овом чину се много писало, што у медијима, што у научним расправама. Но, мање је познато да је је Радио телевизија Нови Сад, тада део Радио телевизије Србије, бомбардована је 5 пута. Зграда ове медијске куће потпуно је уништена и РТВ Нови Сад је до пред крај 2021. године, радио

у веома тешким, готово немогућим условима. Нажалост, осим чињеница када је зграда бомбардована, како је РТВ Нови Сад остао без свог дома, других података нема. До данас није са тачношћу утврђена укупна штета која је том приликом причињена. Писаних трагова нема, научних и стручних расправа и анализа такође (барем не у доступним библиотечким фондовима Матице Српске, Народне библиотеке Србије и другим српским библиотекама).

Осим емисије „Бомбе и ожиљци“, коју је поводом 15 година од првог бомбардовања зграде на Мишелуку снимила редакција Документарно образовног програма РТВ Војводине (сценариста Борислав Хложан, редитељ Владо Перовић) и која је емитована 3. маја 2014. године, нема других емисија са овом темом. Овај рад има за циљ да представи пример добре праксе тадашњег менаџмента Радио телевизије Нови Сад, који је, упркос агресији, сачувао људе, велики део опреме и емитовао програм 77 дана бомбардовања.

Радио телевизија Нови Сад први пут је бомбардована 3. маја 1999. године, на Дан слободе медија¹ и на дан обележавања Мајске скупштине 1848. године у Сремским Карловцима, када су представници Срба из Угарске упутили захтев Бечу за српску аутономију и одлучили да прогласе Српску Војводину.² Датум нимало случајно одабран и више него значајан и за медије и за српски народ и његову историју.

У жељи да се што веродостојније представи велики губитак за ову медијску кућу, град Нови Сад, Војводину, па и читаву Србију, аутори су обавили интервју са директором Пословне јединице технике и технологије, господином Јованом Бачићем, који је и сам учествовао у спасавању опреме и архиве из бомбардоване зграде телевизије. У том интервјуу добијене су врло значајне информације о бомбардовању РТВ Нови Сад, о доношењу одлука у кризним моментима, о управљању људским ресурсима, о управљању техничким и свим другим ресурсима телевизије, као и о надљудским напорима да се и под бомбама програм емитује и јавност извештава.

„Сам почетак бомбардовања и чињеница да смо ушли у један неизвестан и политички неоправдан и ненајављен сукоб са, неоспорно, надмоћнијим непријатељем је био велики и шок. Пуно људи је то доживело са неверицом и није могло да претпостави како ће се то развијати. У самом почетку, после врло кратког периода неверице и изненађења, то је изазвало једно велико

1 Дан слободе медија обележава се сваке године 3. маја на основу Одлуке донете на Генералној скупштини Уједињених нација, чиме би се подигла свест о значају слободе медија и подсетиле владе држава да је њихова дружност да поштују и подржавају право на слободу изражавања загарантовано чланом 19 Универзалне декларације о људским правима. Уједно се обележава и годишњица Виндхушке декларације, изјаве о принципима слободе штампе, састављене од групе афричких новинара 1991. године. (<https://guyberger.ru.ac.za/fulltext/50years.pdf>)

2 3. маја 1848. године у Сремским Карловцима донета је одлука да се оснује Српска Војводина и да се Срби прогласе за независан и политички слободан народ у Аустроугарској. Тада су први пут јасно дефинисана и објављена настојања Срба за аутономију. Такође, Мајска скупштина је међу првим званичним догађајима на којима је јасно исказана идеја о припајању Војводине Србији, што ће се и догодити 1918. године.

узбуђење и убрзавање размишљања и постављања према новим околностима и новој ситуацији. Највећи број људи радио је и патриотски и локалпатриотски и из осећаја према својој кући, граду и држави. Гледали смо како да се прилагодимо времену и новим пословним условима.“ (Јован Бачић, извод из разговора)

Како је РТВ Нови Сад медијска установа, која свој програм емитује на 11 различитих језика којима говоре народи који живе у Војводини и покрива све конфесије, није се могло претпоставити да ће бити једна од мета НАТО бомбардовања. Још теже је било претпоставити да ће бити поновљена мета, и то још четири пута, те је потпуно уништена зграда и сви пратећи објекти потребни за рад и емитовање програма.

ОРГАНИЗАЦИЈА РАДА РТВ НОВИ САД И ПРОИЗВОДЊА ПРОГРАМА ЗА ВРЕМЕ НАТО БОМБАРДОВАЊА

РТВ Нови Сад је био саставни део РТС. Кућа је била организована централизовано, по дубини, те се њоме тако и управљало. РТВ НС био је састављен из пословних јединица РТС-а, са помоћницима директора на челу тих целина. Систем субординације је био чврст без моћи самосталног одлучивања. Доношење одлука било је централизовано.

Нове околности довеле су до тога да одлуке и наредбе буду још формалније и строже и самим тим су прецизније и у времену чврсто извршаване. Са оваквом организацијом ушло се у прве дане бомбардовања. Одлучено је да концентрација буде на информативном програму и да се извештава о свему што се дешавало у држави, док је значајно смањен удео осталог програма и емитоване су репризе емисија. Смањен је број излазака на терен и организована је резервна локација телевизије на Летенки са репортажним колима. Направљен је нови распоред људи, који је у првом периоду подразумевао дежурство 24 сата, што је било одређено на нивоу целог РТС. Радио телевизија Нови Сад је на овај начин функционисала до бомбардовања РТВ Пинк.

Руководство куће је тада већ почело да размишља о чињеници да и РТВ НС може постати предмет интересовања, па онда и циљ и да се према томе треба припремити за даљи рад. У самој кући је долазило до прилагођавања новонасталој ситуацији. Координација између програма и технике била је веома добра. Постојали су добри контакти са центрима у Београду и са оним делом који су водили рачуна о безбедности. Разматрани су многи аспекти рада и безбедности и на основу свих расположивих информација, дошло се до закључка да се ниво опреза мора подићи. Потреба за другачијом организацијом рада додатно се отварала како су рушени мостови у Новом Саду, те је ниво безбедности подигнут на највиши могући. „Било је потпуно јасно да се морају збити редови, што се и десило и што је дало један нови квалитет у раду и доношењу одлука. Телевизија је функционисала као једно биће. Сви су слично мислили и сви су били на истом путу, да се што више заштити, спасе, да се што мање настрада.“ (Јован Бачић, извод из разговора)

Након бомбардовања зграде РТС у Београду, озбиљно се размишљало о измештању рада из зграде телевизије. А како су сви мостови у Новом Саду били срушени, појавио се и озбиљан проблем са превозом запослених. Треба-ло је организовати рад тако да људи буду максимално безбедни, а да јавност буде обавештена. „Примера ради, када је почело бомбардовање Жежељевог моста, камење је летело далеко, детонације су биле снажне. Све то снимано је са Кеја жртава рације и сниматељи и новинари били су у озбиљној опасности. Било је потребно организовати снимање на што безбеднији начин. Дошло се на идеју која је реализована у току једног дана. Место снимања је заштићено као неко митраљеско гнездо, џаковима са песком. Примењене су неке војне тактике заштите људи, да би гледаоци били информисани.“ (Јован Бачић, извод из разговора)

Оно што је важно напоменути је чињеница да је тада било запослених више него данас. Било је близу 1600 запослених по различитом основу. Када су мостови срушени, број људи који је активно радио сузио се на пар стотина. Углавном су то били људи из техничког сектора, а остали су долазили по потреби и распореду. Возни парк је функционисао стално, као и благајна и ресторан. „Није било једноставно организовати, али је морало да функцио-нише.“ (Јован Бачић, извод из разговора)

Преломни моменат је био бомбардовање РТСа. На нивоу у сарадњи шефа технике, безбедности и програма да се максимално људи распореде и у простору и времену, да се смањи могућност да неко страда. Организована су дежурства. Људи који су били дежурни, своје задатке обављали су из атомског склоништа. Све комуникације превучене су у атомско склониште, сви теле-принтери, све монтаже. Једна од олакшавајућих околности за организацију рада била је чињеница да је после дневних вести на мађарском језику у 7, а остали програми пуштани су са трака-нису се радиле живе емисије.

Потом долази период у којем су од бомбардовања страдали предајници. Када је бомбардован предајник на Црвеном чоту, било је неопходно преба-цити сигнал РТС на други предајник. Како је на самој згради РТВ Нови Сад постојало два предајника, један је у сарадњи са Министарством за телеко-муникације стављен у функцију емитовања програма РТС и на тај начин је престала могућност емитовања другог програма РТВНС. Тада је донета одлука да нови студио и опрема која је набављена 1998. године, буде склоњена с Мишелука из зграде РТВНС. Како се преко Дунава није могло, опрема је склоњена у гараже приватних кућа у Сремској Каменици и Петроварадину запослених у телевизији.

Помоћник директора информативног програма је, у договору са осталим колегама, донео одлуку да се новинари измeste у ресторан Кордун, у близини Института за кардиоваскуларне болести у Сремској Каменици. Сниматељи су измештени у зграду Ловачког друштва у Петроварадину. Све ово је учињено како би програм текао, а људи били безбедни на свом радном месту. Такође, до аутопута кроз Нови Сад се, због срушених мостова није могло, тако да је монтиран материјал сниман на касете и колима пребациван до РТС у Београду.

Милорад Вукашиновић, новинар и публициста,

Емисија Сучељавање, 24. 3. 2021. (3:25:7:00)

Сви који су радили били су прави хероји. Од 78 дана бомбардовања РТНС је 77 дана емитовала програм. Кућа је забележила неколико историјских снимака (срушен невидљиви авион у Буђановцима – сниматељ Никола Секерић и новинар Вишеслав Петковић; антологијски снимак гађања Жежељевог моста – сниматељ Бата Степановић и новинар Милорад Вукашиновић; озбиљно страдао сниматељ Слободан Савић на мосту Слободе; снимани су свакодневни напади на рафинерију, екоцид који се десио у Новом Саду). Све су то били разлози бомбардовања куће баш на Дан слободе медија 3. 5. Због рушења смо били принуђени да се померимо са ове локације. После рушења Варадинског моста било је тешко, а после рушења моста Слободе готово немогуће радити. 21. 4. највећи део људства је био евакуисан. Било је логично да смо после бомбардовања мостова ми следећа тема. Руководство куће из тог временског периода било је 24 сата са запосленима. Када видите непосредног руководиоца да је уз вас, не можете да одбијете задатак. Ми смо у немогућим условима шпририли истину о рату.

Руководство РТВ НС је било врло конструктивно и хомогено. Та хомогеност је допринела да кућа функционише и да могу конструктивно, креативно и људски да се примењују одлуке које су долазиле из РТС из Београда. Понекад су наредбе касиле у односу на догађај. Наредба је била стара, а нова ситуација и требало је наредбе и одлуке прилагодити тако да буде што мање ризика. „Држећи се формалности, ризици би били већи. Прилагођавало се ситуацијама, околностима, ефикасно у времену, и широко што се тиче људи, конструктивно према различитим околностима и према различитим групама унутар целокупне организације.“ (Јован Бачић, извод из разговора)

Током бомбардовања РТВНС радила је на више локација. Репортажним колима је снимано у хали Југодента (фабрика није радила и простор је био празан) у којој је импровизиован студио. У току самог бомбардовања поред локације на Летенки, радило се и у Студију М, и репортажним колима и са монтажама. Након краћег времена оваквог рада је процењено да није безбедно држање репортажних кола испред студија у центру Новог Сада, те је простор напуштен. Радио је емитовао свој програм, иако није било предајника. Потом се прешло у потходник у који је смештена била монтажа, а затим је уследило пресељење на Трг младенаца (строги центар града) у ТП Звезда у приземљу и у сутерену. Тамо су сложени сви телепринтери и све везе, као и канцеларије на трећем спрату са телефонима. Један део технике је после концентрисан у зграду Лутрије, али је био проблем са кишом и влагом, па се и одатле морало преместити.

Када су изгубљени предајници, комуникација је била готово онемогућена (Венац је издржао 16-17 удараца, 50 пројектила, лифт је био онемогућен, сва је комуникација ишла степеницама). Руководство је зато одлучило да се са емитовањем крене преко кабловске телевизије, која је тада

у Новом Саду функционисала преко 3 кабловска дистрибутера. Емитовање кроз кабл омогућено је захваљујући пресељењу у зграду ТП Звезда у којој је пре бомбардовања радила једна мала приватна телевизија и свој програм емитовала кроз кабловску мрежу. Њено место уступљено је Радио телевизији Нови Сад, тако да се слика о бомбардовању и жртвама и даље могла видети, а вести о свему што се за време агресије дешавало у земљи, покрајини и граду биле су доступне јавности. Део програма телевизија је производила сама и то у импровизованом студију у сали за састанке, а после 20 сати је преузимао део програма РТС.

СПАСАВАЊЕ ТЕХНИКЕ И АРХИВЕ

„Прво бомбардовање је било 3. маја у 10 сати увече. Обезбеђење је одмах обавестило руководство, преко радио аматера и неколицине мобилних телефона. Није се смело горе док се ватра не угаси. Скуп је био сутрадан на Данубиусу. За превоз је ангажован је брод Јоле који није возио због тога што није више могла да се набави нафта. РТВ НС је имала нафту у резерви за агрегате и за грејање, 2000 литара, која је коришћена за потребе рада када нема струје. Одлучено је да се нафта да за вожњу брода, како би се могли превести људи, а касније и техника. Резерве нафте нису биле потребне јер је НАТО у 2. 3. и 4. налету уништио трафо и агрегатску станицу. Резервоар је био укопан, и остао је нетакнут. Нафта је канистерима ношена на брод.“ (Јован Бачић, извод из разговора)

Војска није дозвољавала да се дође до зграде, с обзиром на то да је пожар још увек буктао и да је након његовог гашења било неопходно измерити ниво зрачења. „Без наређења и договора, 80 људи се самоиницијативно скупило да се види шта се може спасти из делова који нису страдали. Сви су били обучени за скидање опреме, јер се није знало кад ће други ударац, да се не прошири ватра, вода. Прво је спасен мастер, сечени су каблови, вађени уређаји. То су били инжењери, техничари. Договорено је шта ће се и којим редоследом скидати и износити и тако је велики део опреме спасен. На камиончић је слагано и ношено у Каменицу и Петроварадин, а један део у атомско склониште.“ (Јован Бачић, извод из разговора)

Иако је, како сведочи саговорник аутора, све почело самоиницијативно и без претходног договора, на лицу места је направљен план за изношење технике и опреме за рад. Како су сви уређаји били спојени, каблове је било неопходно пресећи, тако да су у спасавању технике и опреме били укључени обучени људи: инжењери, техничари, електричари. Захваљујући овако доброј организацији подла у врло тешком и кризном моменту, сачувано је око 90% технике РТВНС.

Филмска лабораторија налазила се у старој згради телевизије. Непосредно пре бомбардовања у току је била монтажа на одређеном броју филмова. У тренутку бомбардовања људи у згради није било, јер су претходно

измештени, тако да су изгорела два – три монтажна стола и филмови на којима се тренутно радило.

Међутим, архива телевизије је била у подруму и она је остала нетакнута. Стара зграда у првом бомбардовању није запаљена, тако да је у прва три-четири дана било организовано пражњење архиве и канцеларија. Импровизоване су степенице до подрума како би се архива извукла на сигурно. Захваљујући томе, РТВНС је наредне године могао да емитује репризе емисија, због тога што је производња програма била веома тешка јер нису постојали услови за рад. Архива Телевизије Нови Сад од првих дана рада до дана бомбардовања се тренутно налази у архиву града и представља саставни део културне баштине Србије.

ПРОЦЕНА ШТЕТЕ НАКОН БОМБАРДОВАЊА

Након бомбардовања најважнија ствар је била брзо враћање у етар. РТС је обновљен са Кошутњака, а РТВ Нови Сад је радио у изнајмљеној и неусловној згради и то све до 2021. године.

Први задатак након бомбардовања је био обновити део предајника, углавном резервним који нису били уништени или су били поправљиви. Предајници су исто били централизовани. „На јесен су формирана два тима. Један је био за пројектовање обнове, а други за процену штете. Процена штете рађена је на нивоу РТС. Један део је отпадао на предајнике. Од 48 свега 3-4 су била нетакнута, и исто толико поправљива. Остало је све било девастирано. Чот је рађен нов, Суботица и Вршац такође.“ (Јован Бачић, извод из разговора)

Сачињен је елаборат како би се утврдила штета и како би се све приказало и међународној јавности. „Ишло се на номиналне вредности и на онај новац који је био потребан да се са новом опремом доведе у функцију. Није се узимала амортизациона вредност из наших књига. То се приближило 50 милиона долара. Обједињено за цео РТС.“ (Јован Бачић, извод из разговора) Нематеријалне вредности нису узимане у обзир. Интелектуални капитал није уопште узиман у обзир. Када је реч само о РТВ Нови Сад, важно је рећи да су изгубљени сви студији, зграда, велики део возног парка. Девастација која је била у смислу немогућности обављања посла је била око 90%.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Током НАТО агресије на СР Југославију било је ангажовано око 1200 авиона, од чега чак 850 борбених. Било је лансирано више од 1000 крстарећих ракета. Бачено је више десетина хиљада бомби и других пројектила са разорним експлозивом. Њежић и Ачански наводе да се разорна моћ бомби и других пројектила бачених за 78 дана бомбардовања мери снагом од 8,3 атомске бомбе бачене на Хирошиму. (Њежић, Ачански, 2009:75) „Циљеви и

средства НАТО бомбардовања попримили су конотацију хемијско-нуклеарног рата против Југославије, с обзиром на то да су за објекте дејства биране хемијске фабрике, који су у атмосферу испустили огромну количину токсичних материја“. (Њежић, Ачански, 2009:75)

Нови Сад је бомбардован у више наврата. Између осталог, гађане су зграда ТВ Нови Сад, Основна школа „Светозар Марковић Тоза“ на Детелинари, зграда Извршног већа АП Војводине, Рафинерија нафте. Гађани су и војни објекти у самом граду: касарна Мајевица, која се налази у густо насељеном делу града, касарна на Транцаменту, центар за обуку МУП на Клиси. Осим порушених зграда и резервоара, гађање Рафинерије довело је и до еколошке катастрофе, стога што се део нафте и деривата путем атмосферске канализације излио у Дунав, а каналом ДТД и у Тису. (Њежић, Ачански, 2009: 75)

Пре саме агресије, али и током 78 дана њеног трајања, па и након тога, светска јавност је била подвргнута стигматизацији српског народа. За пропаганду и оправдање хуманитарне интервенције коришћене су „технике и методе Едварда Бернејза и његових теоријских наследника, у којима је психолошким обликовањем групног мишљења моделован наратив којим је свет увераван у потребу интервенције ради очувања демократије“. (Јевтовић, Бајић, 2019: 109-114) Стога је било веома важно да се вести о догађајима у СРЈ чују и виде и из домаћих медија. Свесни ове чињенице, челници НАТО пре бомбардовања спроводе провоцирање медијске тишине, а потом бомбардују РТС и РТВ Нови Сад.

Упркос људским жртвама током бомбардовања зграде РТС, као и великој материјалној штети на предајницима и зградама обе телевизијске куће, оне не престају са радом. Радио телевизија Нови Сад, као што је представљено у раду, без зграде, са више локација на Фрушкој Гори, сремској страни града и у самом центру Новог Сада, чак 77 дана емитује свој програм и омогућава да се истина о бомбардовању и свим цивилним жртвама емитује.

Студија случаја функционисања РТВ Нови Сад за време НАТО агресије може се сматрати једним од примера добре праксе како се управља у кризној ситуацији, како се брине о људима и имовини, те како се изнад свега професионално приступа свим задацима, како би јавност била информисана. Међутим, 22 године након бомбардовања, РТВ Нови Сад-сада РТВ Војводина, радила је у тешким условима, у изнајмљеном простору, који није задовољавао техничке стандарде за рад једне медијске куће. Данас, у новоизграђеној згради још увек нема на располагању сву потребну опрему како би у функцију ставила сва потреба студија и тако подигла ниво квалитета у производњи програма. Дакле, бомбардовање од стране НАТО је и поред доброг кризног менаџмента који је сачувао највећи део технике и целу архиву оставило девастирајуће последице на рад ове медијске куће, што је још један од доказа да се није радило о хуманитарној интервенцији јер се последице исте, увом случају, директно косе са одлукама о слободи медија донетим на Генералној скупштини Уједињених нација.

ЛИТЕРАТУРА

- Булатовић, Љ. Булатовић, Г. Арсенијевић, О. (2011) Дигитална новинарска пирамида – Иновативни приступ традиционалној конструкцији вести, Дигиталне медијске технологије и друштвено-образовне промене. Нови Сад: Филозофски факултет.
- Bulatović, Lj: Bulatović, G. Arsenijević, O. (2011) *Medijska pismenost – osnova učenja u vremenu digitalnih tehnologija. Elektronski zbornik radova naučno-stručnog simpozijuma ТИО 6 – Tehnologija, informatika i obrazovanje – za društvo učesa i znanja*. Čačak: Tehnički fakultet.
- Bull, H. (1984) *Intervention in World Politics*. Oxford: Clarendon Press.
- Goff. P. (1999) *The Kosovo and Propaganda War*. Wienn: International Press Institute.
- Grizold, A. (1999) *Perspektive sodobne varnosti*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Grizold, A. (2005) *Slovenija v spremenjenem varnostnem okolju*. Ljubljana: Fakulteta za društvene vede.
- Danish Institute for International Studies (1999) *Humanitarian Intervention – legal and political aspects*. Copenhagen: DUPI.
- Емисија *Сучељавање*, https://media.rtv.rs/sr_lat/suceljavanje/63748
- Jackall, R. (1995) *Propaganda*. Basingstoke, London: Macmillan.
- Јевтовић, З. Бајић, П. (2019) Двадесет година од НАТО агресије на СРЈ – поводи и последице. Београд: Институт за политичке студије.
- Малешич, М. (1997) *Пропаганда ин Вар*. Стоцкхолм: Стурелсен фор псукологискт форсвар.
- Михаиловић, В. (1985) *Пропаганда и рат*. Београд: Војноиздавачки завод.
- Њежић, З. Ачански, М. (2009) Да се не заборави: бомбардовање Новог Сада – еколошка црна тачка. Хемијска индустрија. 63(2). 75-78.
- Perić, N. (2019) Media war: “artillery support” for NATO aggression on the FRY 1999. у David vs Goliath: NATO’s War Against Yugoslavia and its Implications, Институт за међународну политику и привреду у Београду и Факултет политичких наука у Београду, 2019. стр: 350-364
- Перић, Н. и Кајтез, И. (2013). Идеологија и пропаганда као масмедијска средства геополитике и њихов утицај на Србију. Национални интерес, IX(17), pp. 173-189
- Рељић, Д. (1998) Писање смрти: медији у времену сукобаИ. Београд: Радио Б92.
- Turk, D. (1984) *Načelo neintervencije*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Hammond, P. Herman, S. (2001) *Degradirana moć: Mediji i kosovska kriza*. Beograd: Plato
- Holzgrefe, J. L. Keohane, R. (2003) *Humanitarian Intervention – ethical, legal and political dilemmas*. Cmbridge: Cambridge University Press.
- Chomsky, N. (1993) *Year 501*. London: Verso
- Chomsky, N. (1999) *Powers and Prospects*. London: Pluto Press.
- Chomsky, N. (2000) *A New Generation Draws the Line – Kosovo, East Timor and the standards of the West*. London. Verso.
- Chomsky, N. (2005) 911 – *Enajsti september*. Ljubljana. Sanje.
- Шидер, И.(1992) Политичка пропаганда и политички маркетинг. Загреб: Алинеа.

Olja ARSENIJEVIĆ

Jasmina ARSENIJEVIĆ

Nenad PERIĆ

SCIENTIFIC CONSIDERATIONS OF NATO AGGRESSION ON FRY
WITH SPECIAL REFERENCE TO THE BOMBING OF RTV NOVI SAD

Summary

The bombing of the Federal Republic of Yugoslavia in 1999. is considered to be one of the most important political events in the second half of the 20th century. NATO presented the aggression on the FRY as a humanitarian intervention, with the aim of protecting human and minority rights and establishing democracy in the country. In addition to military targets, NATO bombed civilian targets during its aggression, including the buildings of Radio Television of Serbia and Radio Television of Novi Sad. Therefore, the aim of this paper is the need to explain the function of propaganda in order to justify humanitarian interventionism. The paper also points out the way in which the media in the FRY worked during the bombing, as well as the difficult conditions in which it was necessary to ensure the production of programs and reporting on current events. The work of RTV Novi Sad during the 1999 NATO aggression was presented as an example of good practice in crisis management and organization.

Key words: NATO aggression, humanitarian interventionism, propaganda, media, RTV Novi Sad